

«Esser Flam per vegnir European»

L'identitad basegna in intschess circumscribit

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ I succeda savens ch'in pievel sto cumbatter decennis a la lunga per survegnir ils dretgs che ses linguatg merita. L'esperienza d'in cumbat da pliras generaziuns stimulescha in tal pievel a ponderaziuns pitras davart la pussanza statala. Da quai dat perditga il cas dals Flams en Belgia. 1830 ha la rebellium d'ina burgaisia francofona encunter il retg ollandais stgaffi in stadi che dava dretgs politics be als umens bainstants, entant ch'ils paupers, per gronda part Flams, vivevan en relaziuns inumanas. Pir la generalisaziun dal dretg da vuschar e d'eleger e da l'educaziun en scola ha pussibilità al moviment flam da conquistar plaun plaunet l'egualitad da sia lingua cun il franzos. Gidà ha era l'armonisaziun da las normas ortograficas flamas ed ollandais, stgaffind in spazi da comunicaziun che tanscha da la Frisia dal vest bilingua als conturns da Lille e cumiglia las Antillas ollandais ed il Suriname en l'America dal sid, senza emblidar l'Africa dal sid cun ses «Afrikaans» che po valair sco in idiom ollandais. 1962 han ils Flams obtegni la circumscripziun da lur intschess linguistic. Varsaquantas vischnancas flamas sper il cunfin linguistic ed enturn Bruxelles/Brussel, chapitala bilingua da Belgia e l'UE, concedan «facilitaziuns» che schlucan la monolinguitad uffiziala a favur dals francofons. Ina da lezzas citads flamas «cun minoritad francofona protegida», tranter la chapitala e Lille, enamez ils muts da las Ardenas flamas, ha num Ronse. Là, ils 15 da mars 1937, è naschi Eric Ponette, dapi 1996 parsura da l'Uniuon flama da medis. Il bulletin d'ina uniuon da scripturs flamas ha gist publictà in essai da Ponette davart l'identitad flama (1); lez artitgel merita era nossa atenziun.

«La channa sa storscha senza ir en tocs»

Gia en l'emprim paragraf constatescha l'autur: «L'identitad da cuminanza è colliada cun la dumonda: 'Da tge pievel fashainsa part?' (...). D'in pievel fa part l'emprim la populaziun da derivanza, dentant era quels immigrads che vulan s'integrar en lez pievel (...). Il linguatg matern è il med da comunicaziun che pussibilescha a l'uman da chapir e d'exprimer nianzas razionalas ed emoziunalas en la moda la pli subtila (...). Er la terra e cuntrada collian, cunzunt l'agen vitg u l'atgna citad (...). In davos element da nossa noda da cuminanza è l'istorgia. Las ragischs da nossa cultura, sco per blers pievels en l'Europa dal vest, chattainsa en la Grezia antica ed a Roma (...). Nossa ierta cristiana e democratica, sco era nossa pacifissem tradiziunal èn cuntrarisi a

l'agressiun violenta; nossa prontadad d'ans defender n'è betg tant quella da la spada, mabain plitost quella da la channa che sa storscha sut la burasca, dentant senza ir en tocs» (p. 2-3). La davosa frasa sa referescha a las experiencias pitras da la schuldada flama, obligada da far per cumond, durant l'emprima guerra mundiala, ad uffiziers professiunals francofons che na chapivan betg flam, entant che l'intschess francofon da Belgia, occupà da Germania da l'entschatta ennà, n'ha betg stuì furnir pavel da chanuns. Quai ha lura rinforzà il moviment flam en ils onns ventg e trenta. Ponette fa endament il cumbat politic flam dal 20avel tschientaner, il qual ha cuntanschi la fundaziun d'ina regiun autonoma: «Il moviment flam ans ha liberads in pau a la gia dal stadi centralistic belg ch'opprimeva nossa identitad dapi sia naschientscha 1830 ed ha chalà d'ans stenschentiar be navidas, plaun a plaun. La solidaritad tranter persunas e generaziuns, creschida tar lez moviment da liberaziun, è stada il ferment e l'impuls che ha manà a la naschientscha d'in parlament flam e d'ina regenza flama e declera l'engaschament da tants lavurers ed intellectuals che han unfrì lur temp liber, lur quietezza e schizunt lur vita per realisar il siemi da l'autonomia» (p. 3).

«In pievel senza memorgia n'ha nagin avegnir»

L'autur examinescha lura la dumonda da l'identitad en sasezza: «Il quità per l'identitad palesa ch'ins sa respecta sez (...). Il giavisch d'in pievel da mantegnair sia identitad e mussar sia fatscha al mund è derasà sin l'entir planet (...). L'Europa culturala vul dir la renconuschientscha da la differenza e la pussaivladad da collavurar respectond tschels» (p. 4). En quest regard citescha Ponette (p. 4) ina decleraziun fatga 1994 da Vigdis Finnbogadóttir, lezza giada presidenta da l'Islanda: «Nus essan gist 265 000, ma nus mantegnain vigilants l'ierta da noss passà. Ses coc è il pled, la vierva... Nossas tradiziuns, pia la memorgia da noss passà e la preservaziun da nossa identitad culturala surdainsa a la gliעד giuvna... In pievel senza memorgia n'ha nagin avegnir». Ponette citescha lur (p. 5) ina chantadura da Burundi, pajais african che la Belgia ha administrà 1919-1962 per franzos: «Dapi onns ma dumond'ins pertge che jau na chantia per franzos. Lezza dumonda ma para curiusa. Per cas discurra franzos en urden, ma quai na di nagut da mia identitad. Jau poss star a Bruxelles e chantar a Hamburg, Londra u Paris; mes cor è restà en Burundi. L'emprima cundiziun da la genuinadad artistica è da duvrar il linguatg dals agens patratgs, siemis e maru-

saglias.» Sin quai Ponette: «Glyn Richards rapporta quai che Gandhi [apostel da la nunviolenza, G. S.-C.] manegiava da la relaziun tranter persuna e cuminanza: 'L'individui n'è betg (...) independent da ses ambient; perencunter èsi gist l'ambient quel che dat in senn a la vita da la persuna. Ses patratgs, sentiments ed experiences èn enragischads en sia cuminanza vitala, nua che vierva e tradiziun èn unidas'» (p. 5).

Emprender la vierva dal domicil nov

La part centrala da l'essai, entitulada: «In cunfin n'è nagin mir», exprima il coc dal patratg flam davart la convivenza savens spinusa cun ils francofons aifer la Belgia e l'UE: «Per viver e francar nossa identitad flama, èsi d'avantatg d'avair in intschess cun in cunfin. Cunfins ston esser, per amur d'ina convivenza paschavla da pievels differents en intschess limitrofs, empè d'ina tschungla nua ch'il pli ferm cumonda (...). Il dretg internaziunal distingua tranter 'ius soli', il dretg territorial, e 'ius personae', il dretg persunal. L'emprim princip premetta ch'ins emprendia il linguatg dals avdants dal pajais nua ch'ins va a star; il segund princip dat il dretg da vegnir servì en l'atgna vierva a tgi che va a star en in auter intschess linguistic (...). Ils francofons belgs cumbattan il princip territorial e nossas leschas da linguatg (...). La Frantscha però applitgescha il dretg territorial (...) en moda bler pli rigorusa che nus Flams; las 'facilitaziuns' linguisticas generusas che nus concedin als francofons sper il cunfin dals linguatgs na datti betg per ils Alsazians ed ils Flams da Frantscha [e gnanca per ils Bascs, Bretons, Catalans euv. da Frantscha, G. S.-C.]. Plinavant fashainsa stim che t. a. la politica francofona dal 'ius personae' ha spustà il cunfin da linguatgs vers nord en il curs dals seculs. Nus na basegnain pia nagina lecziun da democrazia da regents che schlargian lur intschess en in'emprema fasa en virtid dal 'ius personae' e lura franchiseschan lur expansiun senza scrupels en virtid dal 'ius soli'. Ins na po mai demaschiar avunda lezza ipocrisia ('schijnheiligheid') francofona» (pp. 6-7).

Il flam en Frantscha

L'expansiun dal franzos en Flandra è confermada t. a. d'Élisée Reclus (1830-1905), oriund da l'Aquitania, professor a l'Univertad libra da Bruxelles, in dals geografis europeics ils pli renunads dal 19avel tschientaner. Reclus: «Il linguatg flam n'ha mai chalà da perder territori a favur dal franzos» (2) en las parts dals Pajais bass antruras burgognais annectadas da Frantscha en il 17avel secul, t. a. er a Lille. En sia descripziun da Frantscha

1877 menziuna Reclus var 150 000 persunas da vierva flama tranter il Mar dal nord ed il curs sura dal flum Lys/Leie. Oz discurrens en lez intschess quasi be pli franzos. Là, dapi ils onns tschinquanta, organisescha in'uniun culturala flama da Belgia curs en linguatg da standard. Ina magistra: «'Il flam senza fadia' na datti betg (...). Il pass dal dialect al linguatg da standard va en general svelto. Ma tgi che n'ha survegni a chasa nagina enconuschientscha da flam ha dapli fadia cun il stgazi da plects, la dretga pronunzia e la facilitad linguistica. Jau na vi segir betg generalisar, ma en lur tscharvè pari sco sch'i fiss incorporà in latsch che refusass instinctivamain da laschar passar in auter linguatg ch'il franzos. Dal reminent pon ins dir il medem d'ina gronda part dals Belgs francofons» (3).

Ils Romands per il «ius soli»

Las reproschas da Ponette als francofons na valan tuttina betg per noss confederads romands. Gist els han defendì il «ius soli» cun veemenza en ils onns novanta, tar la discussiun davart l'artitgel da linguatgs en la constituziun federala. Per exempel cuss. gov. Jean Cavadini (Neuchâtel): «Il princip da territorialitad da las linguas ha s'effectuà en moda relevanta areguard la maschaida da populaziun instradada en il 19avel tschientaner, cun la naschientscha dal stadi federal, en connex cun la libertad da domicil e l'industrialisaziun. Lez princip ha numnadamain pussibilità ina stabilitad remartgabla dals cunfins tranter linguatgs e da las proporziuns numericas tranter las differents cuminanzas. Ina tala stabilitad è vegnida da l'integraziun savens sperta d'immigrants svizzers u esters che han emprendì il linguatg dal chantun nua ch'i èn vegnids a star. Il princip territorial è pia l'emprim in factur essenzial da pasch tranter cuminanzas linguisticas» (4). Anc oz, en la discussiun davart ina constituziun nova per il chantun biling da Friburg, sa mussan ils Romands defensurs fervents dal princip territorial, per garantir l'integraziun linguistica dals immigrants alemans, natiralmain blier pli numerus ch'ils francofons domiciliads en il rest da Svizra. Areguard lez princip sumeglian ils Romands neolatins blier dapli als Flams germans ch'als francofons da Belgia u Frantscha.

«Bajegiari in mund meglier»

Ponette fa endament la devisa tradiziunala flama: «Esser Flam per vegnir European» (citada p. 8) e commentescha: «Gandhi patratgava anc pli lunsch (...): 'L'internazionalissem manegia che pievels da regiuns u naziuns differents sa reuneschian e vegnian perina per far ina politica cuminaivla. L'engaschi per l'atgna na-

ziun na cuntradescha tuttina betg a quel per la carstgaunadad'. Viver nossa identitad flama sco creschids è collià cun l'avertura areguard autras culturas e la solidaritad cun auters pievels, cunzunt cun quels che basegnan dapli agid. La cooperaziun al svilup è in duair uman» (pp. 8-9). L'autur punctuescha: «Jau crai en la valur da l'identitad da cuminanza cun ses elements differents, numnadamain il pievel, il linguatg, la moda da viver, il pajais e l'istorgia; jau na ma sent tuttina betg disfortunà perquai ch'ina part da lez elements po sa midar, u perquai che l'opziun per in pievel determinà è a la fin finala in'opziun conscienta (...). Nus stuain avischinar la Flandra ed ils Pajais bass e francar nossa cooperaziun cun tschels pievels europeics sin ina basa confederala, pia preservond per mintgin ina vaira autonomia. Jau crai che nus possian anc oz fascinar umans giuvenus cun lez project, premiss che nus suttastritgian adina cleramain sias duas pitgas. Per l'ina lainsa mantegnair e rinforzar nossa atgnadad flama e mussar sia fatscha a l'entir mund; da l'autra vart lainsa collavurar sinceramain cun auters pievels per bajegiari in'Europa meglier ed in mund meglier» (pp. 10-11). Ponette concluda cun il vers suandant dal chantatur ollandais Bram Vermeulen (p. 11), fitg popular en Flandra, sco che Willy Cobbaut, editur dal bulletin che ha publictà l'essai, ha confirmà persunalmain a l'autur da questas lingias:

«Ik heb een steen verlegd in een rivier op aarde

*Nu weet ik dat ik nooit zal zijn vergeten
Ik leverde het bewijs van mij bestaan
Omdat door het verleggen van die ene steen
De stroom nooit meer dezelfde weg zal gaan.»*

«Jau hai spustà in crap en in flum sin terra. Ussa sai ch'ins na m'emblida mai. Jau hai dà la cumprova da mia preschientscha, perquai che, pervi da be quel crap spustà, il current na va mai pli il medem curs.»

- 1) Eric Ponette, Ben ik nu een Vlaming, een Belg, een Europeaan of een wereldburger? En: Mededelingen Vereniging van Vlaams-Nationale Auteurs, 2003/1, pp. 1-12. Adressa: Bosstraat 2, B-9310 Baarddegem-in-Aalst (Flandra). Posta electronica: w.cobbaut@wanadoo.be
- 2) Élisée Reclus, Nouvelle géographie universelle. La terre et les hommes. Tom 2: La France. Paris (Hachette) 1877, p. 782.
- 3) Onderwijs. Interview met... Cécile Duquesne. En: «KFV-Mededelingen», december 2002 - favrer 2003, pp. 4-5. Adressa: Roger Vynckier, Kapellestraat 11, B-8790 Waregem (Flandra). Telefon e fax: 0032 56 60 13 51. Posta electronica: kfv.fransvlaanderen@skynet.be
- 4) En: Alexandre Bonnard, Jean Cavadini ed auters, Ici on parle français! Losanna (Cahiers de la Renaissance vaudoise, ISBN 2-88017-122-9) 1992, p. 39.